

MIHÁLY BULCSÚ

A Hős utca felszámolásának sokadik kísérlete

Esettanulmány

DOI: 10.56699/MT.2023.2.8

ABSZTRAKT

A hírhedt Hős utcai telep felszámolásában segédkezet nyújtó karitatív szervezetek, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, illetve az MR Közösségi Lakásalap és a terepen évek óta önkéntesen működő civilek közös munkája egy éve kezdődött. Nagyjából ötven lakos elhelyezésére (húsz tulajdonos kivásárlására) teszünk/tetünk kísérletet, amire annak ellenére kell hogy sor kerüljön, hogy az önkormányzat a Belügyminisztérium 2,1 milliárd forintos támogatásával már megpróbálta felszámolni a szegregátumot (láthatóan sikertelenül). Miért volt szükség az állami dotációval és az erősnek mondott helyi szociális intézményrendszerrel együtt is egy karitatív egyesület beavatkozására, a civilek jelenlétére? Az eset kapcsán számos dilemma felmerül: Képes-e az MRKL az emberi méltóságon alapuló és egyszerre szakszerű válaszokat kínálni a lakhatási válság bizonyos szegmenseiben? Lehetséges-e együttműködés önkéntes civilek (ha tetszik, „aktivisták”) és az első állami, de igazából mégsem állami szociális lakásügynökség között?

KULCSSZAVAK: szegregátum, civilek, esetmunka, önkéntes munka, szakmai dilemmák

„Csak tervezz mindent meg, / A terv az jó dolog!
De tervezd gyorsan újra meg, / Mert menni úgyse fog!”
(Bertolt Brecht: *Koldusopera*)

Jelen tanulmány célja a helyzetjelentés, illetve néhány dilemma, nehézség megfogalmazása a Hős utcai szegregátum felszámolásával kapcsolatban, a Kontúr Egyesület perspektívájából.

A bevezető részben megkísérlem definiálni a Hős utcai problémát, majd a beavatkozás szükségességét támasztom alá szakmai szempontok nyomán, végül az önkéntes alapon jelen lévő Kontúr Egyesület és Református Cigánymisszió, illetve az állam által támogatott (nagyobb mozgástérrel rendelkező) karitatív civilek és általuk tulajdonolt szervezetek (Máltai Szeretetszolgálat, MRKL) együttműködésének dilemmáit vetem fel.

A szerepemről: önkéntes szociális munkásként közel négy éve követem a Hős utcai telep sorsát és szakmai, politikai magárahagyottságát, anomáliáit, önkéntestársaimmal a közösségi munka, illetve az egyéni esetmunka eszközeivel segítve az itt lakókat.

A HŐS UTCAI TELEPRŐL

„A Hős utca” szükséglakástelepnak épült a két világháború között. A telep két különálló épületből (lakótömbből) áll, két-két szárnyal. Az egy telken (egy házszámon) lévő két házban összesen háromszáz lakást és néhány egyéb helyiséget alakítottak ki. A mai állapothoz vezető legfontosabb változás a hatvanas–hetvenes évek iparosításával indult, amikor a lakótelepek megjelenése újfajta városszociológiai folyamatokat generált. A külső, egykori szükséglakástelepek elkezdtek egyfajta „puffer-”, azaz átmeneti zónaként funkcionálni (Ladányi, 2008). A városba beköltöző, alacsonyabb státuszú – többek között roma – családok használták a mobilitás lépcsőjének fokaként, hogy reményeik szerint majd tovább tudjanak költözni egy magasabb státuszú, komfortosabb lakókörnyezetbe.

A lakásrendszer átalakulása a rendszerváltozás után a telep életében is jelentős változásokat hozott. A privatizáció elérte a lakáspiacot, és a migráció kétirányúvá vált; a lakhatási válság következtében sokan szorultak ki a fővárosból (Vigvári–Gagyai, 2018). Ugyanez a folyamat érvényesül egy városon belüli szegregátumba költözésekor. Sokan a hitelválság, megélhetési, magánéleti problémák, tudatlanság következtében, a lakásmaffia áldozataként „választották” az alacsonyabb státuszú, rosszabb környezethez való alkalmazkodást.

Mára a Hős utca a dizájnerdrog és a bűnözés, az úgynevezett önkényes lakásfoglalás „szinonimájává” vált, megannyi valós hittel és városi legendán alapuló tévhittel sújtva az itt lakókat. A Hős utcában élők éveken keresztül töltötték be az érdemtelen szegények funkcióját a kerületben (Gans, 1992; Mihály, 2020; Sárosi, 2017; Szeitl–Vigvári, 2016).

A valóság az, hogy nagyon kevés szociális szolgáltatás jelent meg a területen. Ennek nagy részét is a Kontúr Egyesület biztosította, melynek munkáját többek között épp az itt élők magárahagyottsága indította el.

Többéves terepi jelenlét és a lakókkal végzett esetmunka tapasztalatai alapján egyértelműen kijelenthetjük, hogy a Hős utcában élés a városi szegregáció összes hátrányát magában hordozza.

Colette Pétonnet (1982) francia városantropológus kellőképp lényegre törően a „büntetett zóna” kifejezést használja a városi szegregátumokkal kapcsolatban, Loïc

Wacquant (2007) francia szociológus pedig a lakóhelyi röghöz kötöttség, stigma, térbeli kirekesztettség, hibáztatás, elidegenedés fogalmakkal jellemzi az ott lakókat.

A Kontúr Egyesület hét éve van jelen hetente többször a telepen. Gyermekklubot, közösségi programokat szervez, érdekképviseletet lát el, olykor szociális esetkezelést vé-

gez, közösséget fejleszt, s hídként funkcionál az ott élők és az állami szolgáltatók között.

A valóság az, hogy nagyon kevés szociális szolgáltatás jelent meg a területen. Ennek nagy részét is a Kontúr Egyesület biztosította, melynek munkáját többek között épp az itt élők magárahagyottsága indította el.

A telepfelszámolás öt éve húzódik, ezalatt az itt lakók és maga a lakóépület egyre mélyebbre süllyedt az anómiás állapotban. Az épület állapotromlása még korábban elkezdődött. (Ennek legbeszedesebb példája az a tábla, mely arra kéri a lakókat, hogy a balesetek megelőzése érdekében minél kevesebbet tartózkodjanak a folyosón.) Sok az üres, tárva-nyitva álló lakás, melyek belövőszobaként, éjszaka bulihelyszíneként, „munkásszállóként” működnek.

Az önkormányzat többségi tulajdonos a társasházban. Ennek eredményeképp a magántulajdonosok érdekei a legminimálisabb mértékben sem érvényesülnek, sőt, sok döntés kifejezetten az érdekeik ellen születik.

A kerület olyannyira nem tudott mit kezdeni a helyzettel, hogy feladta: inkább a telep felszámolását választotta, amelyre 2,1 milliárd forint állami támogatást kapott (Medvegy, 2017). A kerületvezetés koncepció hiányában (telepfelszámolási terv, erőforrások célzott bevonása nélkül) kezdett hozzá a rendezéshez. A megkezdés után két-három évvel – pántlikaként a telepfelszámolás kalapjára – bevontak a projektbe egy helyi, drogprevenciós programok megvalósítását vállaló, szakmai és tudományos körökben erősen megkérdőjelezett tevékenységű civil szervezetet, miközben az adott pillanatban relevánsabb lakhatási és szociális segítséget nyújtó Kontúr Egyesületet ellehetetlenítették. Ezen túl szakmai erőforrásokhoz nem folyamodtak, a kerületi szociális szolgáltató a telepfelszámolásban nem vett és nem vesz részt. A fókuszban a magántulajdonú lakások minél alacsonyabb árú megszerzése és a határozatlan idejű bérleti szerződéssel rendelkezőktől való megszabadulás állt – vagyis nem a lakhatási problémák enyhítése, hanem *de facto* azok súlyosbítása. Ennek következménye, hogy a magántulajdonosok egy része elköltözött (például önkormányzati bérlőként), másik részük szükségmegoldásokba menekült a kapott csekély, öt- és hatmillió közötti összegből. Azt, hogy a határozatlan idejű bérlőket határozott idejű bérleti szerződéssel költöztessék el, a Kontúr Egyesület akadályozta meg (az Utcajogász Egyesület jogi tanácsadásával), ahogy azt is, hogy a lakók kisemmizése a sajtó, illetve a közvélemény tájékoztatása nélkül történjen.

A lakóközösség – felszámolás megkezdése előtti – társadalmi lakhatási viszonyok szerint leírhatóan is rétegzett, érdekeik ennek mentén fragmentáltak. Ez nehezíti az ér-

dekérvényesítést is. A legfőbb csoportok a tulajdonosok, a szociális bérlakásban élők, az albérlők és a jogcím nélküli („önkéntes”) lakáshasználók. Ezek között van átjárás – a csoportok közti migrálás kölcsönhatásban van a szociális helyzet változásával is.

A lakásfenntartási költségek és az állapotromlás leginkább a tulajdonosokat sújtja: a közös költség 2021 júniusáig a vízórával rendelkezők esetében tizennégy-, a többieknél harminckilencezer forint volt – vagyis irreálisan magas, ami nagymértékben terhelte meg a háztartásokat. Eközben a társasház gyakorlatilag semmilyen szolgáltatást nem nyújtott.

A telep felszámolására biztosított reménykeltő összeg, majd az, hogy az önkormányzat felelősei deklarálták, hogy ezt nem a lakókra, köztük a tulajdonosok kártalanítására akarják fordítani, a kisajátítási eljárások elhúzódása, végül megszüntetése nagy bizonytalanságot, kétségbeesést és kiszolgáltatottságot jelentett az itt lakók számára.

Az átköltöztetés egy másik kerületbe, környékre vagy akár településre sok lakó esetében már középtávon is kudarcra terhelte, ha közben nincs szociális szakmai szempontú előkészítés, kísérés. A koncepciótlan felszámolás hatásainak „megjósolásához” nem kell ismerni a legmodernebb irodalmat: az engelsi városszociológiai paradigma értelmében például ha egy közegészségügy által veszélyesnek nyilvánított munkászónát lerombolunk, az a veszélyes körülményeket nem szünteti meg, csak áthelyezi (Smith, 2013). Neil Smith Engelst idézve a jelenség vizsgálatának történelmi perspektívát is ad: „Az eredmény mindenütt ugyanaz, ha mégoly különböző is az indíték: a legbotrányosabb utcák és szűk sikátorok eltűnnek – miközben a burzsoázia önmagát ünnepli ezért a hallatlan sikerért –, máshol azonban nyomban újra keletkeznek, gyakran a közvetlen szomszédságban” (Smith, 2013: 111).

A Hős utca történetének utolsó szakaszában van: a társasház és az önkormányzat régóta nem tartja karban az ingatlant, a magántulajdonosok sem fektetnek már a lakásukba. E szakasz elnyújtása negatív hatással van az ott élők életminőségére, az utca és a környék megítélésére – hogy ez így történhetett, az a döntéshozók megfontolatlanságát és a kétszintű fővárosi önkormányzatiság egyik diszfunkcióját tükrözi. A Hős utca mint Budapest ikonikus szegregátuma a fővárosi önkormányzat álláspontja szerint kőbányai ügy, a helyi önkormányzat állítása szerint pedig a szegregátum felszámolásával előnyben részesítené az ott lakókat más kerületi állampolgárokkal szemben, ráadásul sem intézményrendszere, sem szakértői kapacitása nincs a telepfelszámoláshoz (Rtl.hu, 2022).

A Hős utcai tulajdonosokról részben a terepmunka során szerzett tapasztalatok, részben kérdőíves felmérés alapján pontos információkkal rendelkezünk. Az önkormányzat „telepfelszámolását” a Kontúr Egyesület részben elméleti, részben empirikus alapon kritizálta. 2020 elején a telep pillanatnyi lakottságát negyvenkét kérdőívvel, háztartásról háztartásra felmértük. Jelen tanulmány terjedelmi korlátai nem engedik meg a kutatás feldolgozásának adatokkal prezentált részletezését (és az nem is lenne célszerű). Felmérésünk elsősorban praktikus célokat szolgált akkor – nevezetesen hogy az önkormányzati felelősökben felébredszük az igényt egy valódi, szakmailag megalapo-

zott telepfelszámolásra –, de eredményei alkalmasak arra, hogy a kontextust vázoljuk az olvasó számára.

KÖVETKEZTETÉSEINK A LAKÓKRÓL

Mára a Hős utcában élők nagy hányada magántulajdonos. Egy részük jelentős hátralekakat halmozott fel. Közülük többen eleve lakáshitellel költöztek a házba. S a közvélekedéssel ellentétben a Hős utcában élni „drága” dolog, azaz jelentős költségekkel jár.

A helyi döntéshozók évek óta sugallják, hogy a házban csak a nyereszkedők maradtak. Pedig a többségnek egészen egyszerűen nincs hova mennie. Kiszolgáltatottságuk minket, önkéntes segítőköt is napról napra megindít.

A kerület szociális szolgálata félrefordítja a fejét. Az önkormányzat tárgyalási stílusa többeket kétségbe ejtett és ejt. A kisajátítással való folyamatos fenyegetőzés miatt több tulajdonos olyan egzisztenciális szorongást élt meg, hogy végül beleegyeztek a méltánytalanul alacsony összegért (jellemzően öt-hat millió forintért) való eladásba. Az önkormányzat munkatársa megígérte, hogy a későbbiekben segít lakhatást szerezni, de két olyan családot is ismerünk, amely egy ilyen rossz „alku” után albérletbe kényszerült. Pedig a kisajátítás jogintézménye az állampolgárt védi (védte volna) az állammal (vagy az önkormányzattal) szemben.

A két épülettömb elhanyagoltságából eredő költségek is a magántulajdonosokat terhelik a legnagyobb mértékben, ők a hosszan elhúzódó felszámolás legfőbb áldozatai ebben a felemás dzsentrifkációs folyamatban (Wacquant, 2007).

Önkormányzati bérlő mára nem maradt a házban, az ő jelentős részük másik bérlőkhöz került (sajnos részben szintén szegregálódó területen). Vannak azonban, akik már az előtt elvesztették a bérleményüket, hogy az önkormányzat megkezdte volna a felszámolást.

Az önkormányzati bérleményüket elvesztő kiköltözők közül is többekkel kapcsolatban áll a Kontúr Egyesület. Az út az eladósodáson keresztül vezetett az önkormányzati bérlői státusztól az albérlői vagy tisztázatlan jogcímű lakáshasználathoz. E családok java része mára kiköltözött, sorsuk jellemzően a léthatáron élés.

A lakhatásukat elvesztők helyzete különösen nehéznek mondható a mai Budapesten vagy akár munkalehetőségeket kínáló nagyvárosokban. Egyrészt az albérletpiac még mindig kis méretű, másrészt a szabályozási hiányosságok bizonytalanná és nehezen megfizethetővé teszik a magánbérletet. Országosan az albérlők 53 százaléka küzd megfizetési problémával (Hegedűs–Somogyi, 2018). Az albérletárak emelkedése jóval nagyobb, mint az alsó jövedelmi tízed növekedése, azaz mára a budapesti albérletárak meghaladják egy alacsonyabb státuszú család jövedelmét (Habitat, 2018). Az olcsóbb uzsorabérletekből is kieső családokra a zártkertek, egyéni megoldások és a családok átmeneti otthona, azaz az ellátórendszer várhat.

Szót kell ejtenünk az úgynevezett önkényes lakásfoglalókról is. Az elnevezés megtévesztő, hiszen az „önkényesség” aktust feltételez, és olyan képzetünk van a jelenségről,

hogy valaki egy üresen álló lakásba kvázi betör, és kénye-kedve szerint magáévá teszi. A sztereotípiák a vidéki szerencselovag-családokról még az épülettömbben is élnek. A valóság ezzel szemben az, hogy e lakók esetében nagyrészt budapesti, sokszor Hős utcai bérlői jogot vesztett családokról van szó, amelyek a tulajdonviszonyok tisztázatlanságát kihasználva tudnak lakhatást szerezni és kvázi fenntartani (valaki több mint tizenöt éve). Számos bizarr konstellációt találtunk, melyek tipizálása előtt mi is tanácsstallanul állunk. Jelenleg az uzsorabérlet, illetve a jogosulatlan lakáshasználat munkanévvel illetjük ezt a formát, de ez a „keverék” a következő árnyalatokat foglalja magában:

- Tovább maradás lejárt szociális bérlakásban.
- „Albérlet”, de a főbérlő nem jelenti be az albérlőt, s az fizeti a rezsit.
- A főbérlő nem jelenti be az albérlőt, és az nem fizeti a rezsit közvetlenül – az elvileg benne van az árban, de bármikor kiderülhet, hogy óriási közműtartozás van.
- Önkormányzati lakás kiadása színlelt élettársi kapcsolattal.
- Ingatlanneppertől bérelt lakás. Az önkormányzat szempontjából önkényesnek tűnik, a lakó viszont fizet valakinek, aki azt ígéri, minden rendben lesz. A kilakoltatás egy darabig valamiért elkerülte ezt a formát. (Az ilyen címek egyébként pénzért cserélnek gazdát a VIII., IX. és X. kerületben, de egész biztosan Csepelen, Soroksáron és Pesterzsébeten is.)

A TELEP FELSZÁMOLÁSA

Az épület felszámolásán kívül ezt a rétegzett lakócsoportot szerette volna az önkormányzat a területről eltüntetni. A folyamat során a telepen működő önkormányzati szociális intézmények, szervezetek (az önkormányzat közlése szerint) az itt élők mindössze tíz százalékának az életében jelentek meg, de a családok még ezeket is javarészt súlytalannak, lényegtelennek tartják a számukra igazán fontos dolog, a lakáskérdés megoldása szempontjából (Török–Mihály, 2019).

Hosszú évek egy helyben toporgása, a türelmüket vesztők és a folyamatos egzisztenciális fenyegetettségérzést rosszul bírók elmenekülése után a Kontúr Egyesület a Magyar Máltai Szeretetszolgálatban talált szövetségest a telepen maradt tulajdonosok sorsának rendezéséhez.

A Máltai Szeretetszolgálat és az MR Közösségi Lakásalap (a továbbiakban: MRKL) a Kontúr Egyesület ösztönzésére, a szakmai szempontból beteljesületlen felszámolási projekt után döntött úgy, hogy belekezd a telep és a telepi lakók helyzetének rendezésébe.

Jelenleg a projekt a nagy motiváció és elköteleződés ellenére is csak az előkészítő szakasz végén, a megvalósulás kezdetén tart, a magántulajdonosok nagyobb arányú kiköltözése egyelőre csak ígéret. De a civil karitatív oldal elköteleződését mutatja, hogy az MRKL az elmúlt időszakban tulajdont szerzett a területen.

A telep felszámolásáról csak éves távlatban beszélhetünk. A terepi munkát a Kontúr Egyesület két és a Református Cigánymisszió egy önkéntese végzi, iroda és helyiség nélkül.

Koncepciót legjobb szándékaink ellenére sem találunk: a „programot” az adott lehetőségek irányítják. A cél a Hős utcai lakók és lakóközösség sorsának rendezése, ehhez a Máltai Szeretetszolgálat anyagi támogatása és az MRKL legolcsóbb lakásai állnak rendelkezésre.

A program indulásakor már egyértelmű volt, hogy a különböző lakhatási státuszok különböző megoldási stratégiákat igényelnek. Terepi tapasztalat és ismeretek azonban egyedül az önkéntesekből álló Kontúr Egyesületnek álltak rendelkezésére.

Bár a megvalósítás első öt hónapjában egy félállású szociális munkást fizettek a szervezetek, a kezdeti nehézségek, dilemmák miatt ő nem tudta érdemben előmozdítani a programot. Ráadásul a felajánlott lakások állapotát, lakhatóságát a két megvalósító szervezet, az MRKL és a Máltai Szeretetszolgálat meglehetősen felülbecsülte.

A szereplők jóindulata ellenére a pontos iránymutatás hiánya és a szervezetlenség jelentős csúszásokat eredményezett. Civil oldalról nézve a Kontúr Egyesület megoldást kínáló partnerei (az MRKL és az MMSZ) mintha a döntéseket, illetve a lakókkal végzett terepi munkát akarták volna megspórolni. Egy irodából próbálják, a legnagyobb jóindulattal, de a terep ismeretének igénye nélkül intézni az ott lakók ügyeit – ismeretek hiányában nem érezve sürgetőnek a megoldást.

A Máltai Szeretetszolgálattal és az MRKL-lel megkezdett „program” elindulásakor a „tulajdonért tulajdon” elvet fektettük le, és hogy semmiképpen ne kerüljenek rosszabb helyzetbe az ott lakók, mint a programba való belépés előtt voltak. Jelenleg összesen körülbelül hatvan magántulajdonos található a Hős utcában, közülük nagyjából húsz család lakik ott.

A Hős utcai megoldások központi program híján, a kerületi szociális szolgálatok távolmaradásával, egyéni diszkrecionális döntések mentén születnek, nagy adminisztrációval, melyek folyamatos szociális munkát igényelnének. Ez így szükségképpen hagy maga után szakmai kívánnivalókat, átláthatatlanságával növeli a kiszolgáltatottságot, de a lakók (és így a Kontúr Egyesület) számára más megoldás nem kínálkozott.

Mindez szükségképp konfliktusokhoz vezet, melyek fő forrása, avagy az együttműködés egyik fő akadálya, hogy egy városi szegregátum felszámolása feltételeinek megteremtésére a helyi és az országos politikai döntéshozók lehetnének képesek, de ők ezt nem teszik meg. A jelenleg alakuló megoldásban viszont nem tisztázott, kiforratlan a megvalósító szervezetek szerepe és lehetősége. Így azonban a hamis ígéretek és a bizonytalanság növekedésének áldozatai továbbra is az amúgy már bűnbaknak kikiáltott, traumatizált lakók (Origo, 2018).

A nem tulajdonos ott élők számára egyelőre nem látható a megoldás. Pedig ha a Hős utcát lebontják, nekik is menniük kell valahova. Egy részük hosszú ideje nem teljesíti (mert nincs rá lehetősége) azokat az anyagi és adminisztratív elvárásokat, amelyek a la-

kásban élés alapvető feltételei. A bizonytalanság, a hamis illúziók, a kiszolgáltatottság és a fenyegetettség jelentősen megviseli a családok életét. Esetükben szinte lehetetlenné vált a városi lakóközösségbe való vissza-, illetve beilleszkedés, többen viszont megfigyeshető bérlemény esetében, kellő segítséggel átlagos kőbányai polgárokká tudnának válni. Részükre valamifajta komplex lakhatási program jelentené a fenntartható megoldást.

Ez idáig Budapesten két hasonló program zajlott, a Corvin-projekt és a „Dzsumbuj” felszámolása. Mindkettőnél a helyi családsegítő központ munkatársaira épült a szociális segítségnyújtás. Mivel a szociális munkát az erre forrással és infrastruktúrával rendelkező helyi önkormányzat Kőbányán nem akarja és nem is érzi szükségesnek nyújtani, erre egy önkéntes szervezet vállalkozott, mely azonban még egy helyiséggel sem rendelkezik. A Máltai Szeretetszolgálatnak és az MRKL-nek nincs helyismerete, és nem is vállalkozott szociális munkára a területen. Ahhoz, hogy mégis egy szociális szakmailag elfogadható, a szociális munka értékeinek talaján álló telepfelszámolás valósulhasson meg, koncepcionálisabb és kiszámíthatóbb együttműködésre (lett) volna szükség.

A Dzsumbuj felszámolásában szociális szakértőként közreműködő Kecskés Évával és Vajda Zsolttal általunk készített, nem publikált szakértői strukturált interjúkból leszűrhető tanulságok segítenek körvonalazni, hogyan hatékony nekilátni egy szegregátum felszámolásának:

- A IX. kerület a tömbrehabilitációt megelőző években nem bánt nagyvonalúan a lakásállományával, később azonban, a rehabilitáció folyamán ez megváltozott, sőt, még lakásokat is vásárolt (önerőből) más kerületekben a kiköltöztetett lakók számára.
- Azok a lakók (a többség), akik nem szegregáltan tudtak bérlakás-kiutalással új helyre költözni, nem hoztak létre újabb zárványt, kvázi sikeresen beilleszkedtek.
- Azok a családok, amelyek a lakás helyett a pénzt választották, kevesebb mint egy év alatt ismét bizonytalan lakhatással, otthontalansággal szembesültek, és a léthátáron élésük miatt a kerületi szolgálat segítségét kérték.
- A kerület lakóközösségeire nem hatott negatívan a szegregátum „szétköltöztetése”.

A Hős utca esetében elkötelezett civilek pótolják a széles körű helyi politikai összefogást, próbálják helyettesíteni annak funkcióit. Egy otthon birtokba vétele (adminisztrációval, felújítással) komplex támogatói tervet, szociális esetmunkát, képessé tevést igényelne (Kovács, 2014). Ahogy a Dzsumbuj példája mutatja, ez vezet a sikeres felszámoláshoz. Mivel a Hős utcában a terepi munkát jelenleg három önkéntes végzi szűkös időkerettel, nyilvánvalóan lehetetlen egy ilyen komplex program megvalósítása mindenfajta külső támogatás nélkül. Márpedig a tárgyi feltételek egy részének biztosításán túl külső támogatás, komplex program továbbra sincs.

Nemcsak a feladat nagysága, hanem az esetkezelés módszertani sajátosságai is indokoltá tennék, hogy bármely magát felelősnek tartó stakeholder egy dedikált csapatot foglalkoztasson a területen.

Így könnyebben érvényesíthetővé válna az az elv, hogy ne csak kártérítésről, a hátrányokért kapott kompenzációról, hanem jobb (minőségibb) lakhatási lehetőség biztosításáról legyen szó – ami egy szakmailag megalapozott telepfelszámolás esetén magától értetődő volna.

Egy dedikált csapattal szintén érvényesülhetne a bizalom, amely itt mára a „szokásosnál” is fontosabb kulcstényezővé vált: a lakók megannyi ígéreten és reményen vannak túl. A telepet célzó támogatások helyi szinten nem éreztették hatásukat, ez rövid és hosszú távon is apátiát okozott. Szakmai meggyőződésem, hogy a program sikere és gyorsasága a terepi munkán, illetve a szereplők együttműködésén múlik. A célzott program még képlékeny, de komplex módon akár választ is adhatna a telepet érintő krízishelyzetre.

Összességében és a civil segítők szempontjait előtérbe helyezve elmondhatjuk, hogy az önkéntes szociális munkások és az állam által támogatott karitatív szervezetek együttműködése elsősorban a célok és a módszerek miatt ütközik számos nehézségbe. A szociális igazságosságért küzdő terepi önkéntesek célja a jobbítás és a jelenlegi hátrányok mérséklése, míg a stakeholderek tevékenységét koncepció hiányában a menedzserizmus (Fenton, 2014) hatja át, mely piaci logikát a rájuk bízott lakásvagyonnal való jó gazdálkodás igénye magyarázza. Ebben a tekintetben számos konstrukció a piaci logikát követve ugyan jónak mondható, a háttértörténet és a képviselt lakók szempontjából viszont elfogadhatatlan. Itt elsősorban a tulajdonért bérlakás konstrukcióra gondolok. Határozott álláspontom, hogy egy városrész, lakóterület

nem kizárólag épületek egysége, hanem a benne lakókkal része a város társadalmi szövetekének (Tomay, 2006). Ezen állítás igaz lehet bármilyen településszerkezetre (a vidéki szegregátumokra is), ezért a beavatkozás nem történhet meg a piaci logika prioritizálásával.

A felszámolás a lakók megnyerésével, a terepi munkára támaszkodva, a szociális és a közösségi munka elméleti tudásával, tapasztalataival és a helyzet empirikus vizsgálata nyomán felépített terv szerint érhet el valódi és a helyzetet jobbitó sikereket. (Különösen fontos lenne ez a közvélemény által jól látható fővárosban – épp azért, hogy ne alakulhasson ki az a tévképzet, hogy „la-

A felszámolás a lakók megnyerésével, a terepi munkára támaszkodva, a szociális és a közösségi munka elméleti tudásával, tapasztalataival és a helyzet empirikus vizsgálata nyomán felépített terv szerint érhet el valódi és a helyzetet jobbitó sikereket.

kók elüldözése plusz házak lerombolása egyenlő telepfelszámolás”). Amíg mindez nem áll rendelkezésre, addig – némi sarkítással kifejezve – az emberi méltóságot és szociális igazságot zászlóra tűző aktivisták és a vagyonnal jól gazdálkodó, a piaci logikát követő MRKL mint a saját érdekét hangsúlyozó stakeholder „húzd meg, ereszd meg” harca marad, amelyben nincs döntéshozó entitás (amely a Máltai Szeretetszolgálat lehetett

volna), mely mindkét fél számára egyidejűleg deklarálja a célt. Ez így lépésről lépésre növeli a lakók kiszolgáltatottságát, illetve a dzsentrifkációs folyamatok során törvényszerűen megjelenő spekulánsok számát (Smith, 1979), sőt, személyes véleményem szerint kifejezetten helyzetbe hozza őket.

Bármilyen lelkesedéssel vágott is bele a Kontúr Egyesület a Magyar Máltai Szere-tetszolgálat és az MRKL által kínált megoldásba, önkénteseink majd egy év elteltével ugyanarra a megállapításra jutottak, amelyre már korábban is: komplex szakmai prog-ram nélkül egy ilyen telepfelszámolás nem vagy csak mérsékelt sikerrel valósítható meg. A szakmai tudás a jelen lévő önkéntesek esetében megvan – de a kapacitások és a kere-tek tisztázatlansága a dolog természetéből fakadóan határt szab a sikernek.

Felhasznált irodalom

- FENTON, JANE (2014): Can social work education meet the neoliberal change head on?, *Critical and Radical Social Work*, 2. évfolyam, 2014/3., 321–335. DOI: <https://doi.org/10.1332/204986014X14074186108718>
- GANS, HERBERT J. (1992): Mire szolgálnak az érdemtelen szegények? – avagy a legalsó osztály szerepe Amerikában, *Esély*, 4. évfolyam, 1992/3., 3–17.
- HABITAT FOR HUMANITY MAGYARORSZÁG (2018): *Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2018*, <https://habitat.hu/tanulmany/2018/10/eves-jelentes-a-lakhatasi-szegenysegrol-2017/> (letöltve: 2023. 04. 24.).
- HEGEDŰS JÓZSEF – SOMOGYI ESZTER (2018): *A lakások megfizethetősége és a társadalmi egyenlőtlenségek*, Budapest, KSH.
- KOVÁCS ANNAMÁRIA – SZEITL BLANKA – VIGVÁRI ANDRÁS (2016): Terepen a Hős utcában. Felmerülő elméleti és módszertani dilemmák egy budapesti szegregátumban végzett kutatás során, in ANGYAL EMESE ET AL. (szerk.): *Kötetlen. Az ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium tanulmánykötete*, Budapest, ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium, 14–26.
- KOVÁCS VERA (2014): A Város Mindenkié csoport „Utcáról lakásba” kísérlete Kőbányán, *Esély*, 25. évfolyam, 2014/1., 92–106.
- LADÁNYI JÁNOS (2008): *Lakóhelyi szegregáció Budapesten*, Budapest, Új Mandátum.
- MEDVEGY GÁBOR (2017): 2,1 milliárdot ad a kormány, hogy rendet tegyenek a Hős utcában, *24.hu*, 2017. 12. 27., <https://24.hu/belfold/2017/12/27/21-milliardot-ad-a-kormany-hogy-rendet-tegyenek-a-hos-utcaban> (letöltve: 2023. 04. 24.).
- MIHÁLY BULCSÚ (2020): Mire jó egy szegénytelep a város közepén? – avagy tágabb kontextusok a segítő szemszögéből egy városi szegregátum kapcsán, *Párbeszéd – Szociális munka folyóirat*, 7. évfolyam, 2020/2. DOI: <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2020.7/2/2>
- ORIGO (2018): Spekulánsok is felfigyeltek a hírhedt Hős utcai lakásokra, *Origo.hu*, 2018. 11. 29., <https://www.origo.hu/itthon/20181129-kozeleg-a-veg-a-hirhedt-hos-utcaban.html> (letöltve: 2023. 04. 24.).
- PÉTONNET, COLETTE (1982): *Espace habités. Ethnologie des banlieues*, Paris, Galilée.
- RTL (2022): Kétmilliárdot elköltöttek, de még mindig vannak lakók a lepusztult, kiürítésre váró Hős utcai gettóban, *Rtl.hu*, 2022. 06. 03., <https://rtl.hu/belfold/2022/06/03/hos-utca-getto-kobanya-kilakoltatas-kiurites-lakas> (letöltve: 2022. 04. 24.).
- SMITH, NEIL (1979): Gentrification and capital. Practice and ideology in Society Hill, *Antipode*, 11. évfolyam, 1979/3., 24–35. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.1979.tb00135.x>
- SMITH, NEIL (2013): Dzsentrifikáció és egyenlőtlen fejlődés, in JELINEK CSABA – BODNÁR JUDIT – CZIRFUSZ MÁRTON – GYIMESI ZOLTÁN (szerk.): *Kritikai városkutatás*, Budapest, L'Harmattan, 89–114.

- SZEITL BLANKA – VIGVÁRI ANDRÁS (2016): *Pillanatképek a Hős utcából. Kutatási jelentés*, Budapest, ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium – Kontúr Közhasznú Egyesület.
- TOMAY KIRA (2006): Slumosodás és városrehabilitáció Budapesten, *Tér és Társadalom*, 20. évfolyam, 2006/1., 93–107. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.20.1.1041>
- TÖRÖK ZSÓFIA SÁRA – MIHÁLY BULCSÚ (2019): A szociális munka válsága a lakhatási válság szemszögéből, *Párbeszéd – Szociális munka folyóirat*, 6. évfolyam, 2019/3. DOI: <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2019.6/3/7>
- SÁROSI PÉTER (2017): A nyomor szupererős drog: a túladagolások mögött, *Drogriporter*, 2017. augusztus 29., <https://drogriporter.hu/a-nyomor-szupereros-drog-a-tuladagolasok-mogott/> (letöltve: 2022. 04. 28.).
- VIGVÁRI ANDRÁS – GAGYI ÁGNES (2018): Informal practices in housing financialisation. The transformation of an allotment garden in Hungary, *Critical Housing Analysis*, 5. évfolyam, 2018/2., 46–55. DOI: <https://doi.org/10.13060/23362839.2018.5.2.442>
- WACQUANT, Loïc (2007): Territorial stigmatization in the age of advanced marginality, *Thesis Eleven*, 91. évfolyam, 2007/1., 66–77. DOI: <https://doi.org/10.1177/0725513607082003>

Another try for the eradication of Hős (Hero) Street settlement – Case study

ABSTRACT

The work of the Charitable Association, which has been assisting in the dismantling of the notorious Hero Street housing estate, and the NGOs who have been volunteering on the ground for years, began a year ago. We are/we have been trying to house about 50 residents and buy out another 20, despite the fact that the municipality has not been able to dismantle the segregation despite the use of 2.1 billion HUF of the Ministry of Interior's funding.

In spite of the state subsidy and the strong local social institutions, why was it necessary for the charitable association to intervene and for the NGOs to be present? In the context of the case and the intervention, a number of dilemmas arise: can the MRKL (Housing Fund) offer a human dignity-based yet professional response to certain segments of the housing crisis? Is it possible for this cooperation between voluntary NGOs ('activists' if you like) and the first public, but not really public, social housing agency.

KEYWORDS: segregated area, NGO-s, case work, voluntary work, professional dilemmas

MIHÁLY BULCSÚ | Szociális munkás, mesteroktató, terepkoordinátor. Húszéves terepi tapasztalattal rendelkezik, a Kontúr Egyesület alelnöke, a Szociális Munkások Magyarországi Egyesületének elnökségi tagja. Érdeklődési területe a városi szegregátum, a szegregált élethelyzetek, az inklúzió és az inkluzív szolgáltatások lehetőségei.